

להגיה 'במגע' במקום 'באהל' (ע' משנה למלך הל' טומאת מת יא, א. וע' ברש"ש וביד דוד ועוד).
ואולם יש אומרים שלדעת התנאים האומרים שנכרי מטמא בטומאת אהל, אף עפר הבא מארץ העמים
מטמא באהל. ויש אומרים שלאחר שחזרו וגזרו על אויר ארץ העמים שמטמא, כמו כן מטמא עפרה
באהל (עתוס' שבת טו: וגטין ת: נזיר נד:).

*

קדש לי כל בכור פטר כל רחם – 'רחם' נוטריקון: רשות, חובה, מצוה. רמז: הכל כך יהיה קודש,
ואפילו דברי הרשות. (ספרים).

דף כג

'גזרה שמא יביא קב חולין טמאים ממקום אחר וקב ועוד ממין זה, סבר איבטלינהו ברובא, וכיון
דאיכא האי משהו מצא מין את מינו וניעור' – הלכך גזרו שלא להכשיר לקבל טומאה, ועל ידי כך
יהא אדם זכור שאין כאן טהרה גמורה ולא יבוא לערב חולין טמאים כדי לטהרם. אבל אם עירב קב
חולין טמאים – יש כאן רוב טמא, אעפ"י שלא הוכשרו החולין (פשוט).

מכאן שלביטול ברוב אין צורך 'חד בתרי' כפשוטו, אלא גם אם כמות הרוב מרובה מעט מן המיעוט –
המיעוט בטל (עפ"י פרי חדש יו"ד קט סק"ד ועוד. וכ"ד הפמ"ג בפתיחה להל' תערובות ח"א א).

'נבילה בטילה בשחוטה...'. נתבאר במנחות כג.

'אתון בדרב חסדא מתניתו לה' ולכך הוקשה לכם, כי קשה להעמיד דבריו לענין מגע ולא לענין משא,
שהרי אמורא צריך לפרש דבריו. 'אנן בדר' חייא מתנינן לה' ודרך התנאים לקצר ואינם צריכים לפרש
דבריהם, ולכך 'איתמר עלה אמר ר' יוסי ברבי חנינא טהור מלטמא במגע אבל מטמא במשא' (מ"ם
קדושים).

ענין זה שדרך האמוראים לפרש דבריהם, נמצא לרוב בדברי הראשונים – ע' רשב"ם פסחים קב. תוס' ביצה כה. שבועות כו:
רשב"א ב"ק ת: כה: ב"ב קז. חולין מה: ריטב"א מכות יז: וע' גטין ד רע"א ובגליוני הש"ס שם; ט"ז יו"ד סט, ב; מהר"ץ חיות
ריש סוטה; חוברת אור תורה (אלול תנש"א) מהגאון נאמ"ן שליט"א, בהגהות לעירובין יז.

'אלא לר' יוחנן דאמר אחת זו ואחת זו עד לכלב, הא חזיא לכלב? קשיא'. ואף על פי שהלכה כר'
יוחנן, פסק הרמב"ם (טומאת אוכלין טז, ד-ה) כרבי ירמיה ורב דימי שטומאה כמאן דאיתא, וחוזרת וניעורה
(וכן נראה מהרשב"א (בתשובה ח"א רפו) שנקט לעיקר).

וטעם הדבר, כיון שלא הסיקו ב'תיובתא' אלא ב'קשיא', לא נדחתה ההלכה משום קושיא זו. אדרבה,
בשני מקומות שנינו שמטמא במשא; לענין אפר פרה שנתערב ולענין נבלה בשחוטה (עפ"י לקוסי הלכות).
א. לענין תערובת אפר ונבלה פסק הרמב"ם שמטמא במשא, ואילו לענין חררה פסק שאינו מטמא, וכבר עמדו על כך
המפרשים. ויש שפרשו שתערובת לח בלח שונה, שבטל הדבר לגמרי – ע' בכסף משנה אה"ט ספ"א, בשם ר"י קורקוס. וע"ע

משנה למלך ומרכבת המשנה הל' משכב ומושב א, יד; שפת אמת והדושי הנצי"ב כאן; חזו"א בכורות כא, א; טהרות ד, טז. וצ"ע מדוע תערוכת אפר באפר אינה נידונית כלה בלח [וכמוש"כ פוסקים לענין קמח], ואדרבה, החררה הרייה חתיכה מוצקה. ונראה שהחררה שהיא יחידה אחת המורכבת מרוב דם וגנינים ומיעוט ולד, לפיכך בטל שם נבלה ממנה – כי שם הדבר נקבע עפ"י המרכיב העיקרי [כעין דין 'רובו ככולו'], ואינו דומה לתערובת של פרודות פרודות. (שו"ר כעין הדברים בתוספת נופך בספר בית ישי' למו"ר הגר"ש פישר שליט"א, קלג. וע"ע קה"י כג).

אך לפי"ז יש מקום עיון מדוע נחשבת החררה 'ולד' לענין בכורה ולא נאמר ולד כמאן דליתא דמי שהרי הוא בטל וכמי שאינו (וע' קהלות יעקב כ). ונראה שאעפ"י שאינו חשוב 'ולד' לענין קדושתו ואיסורו ולענין טומאה, כיון שהוא נימוח וא"א לעמוד עליו, מ"מ הבא אחריו אינו פטר רחם, כי לענין זה אין רוב הדם והגנינים מבטל שם לידה ראשונה. וע"ע בחולין סט: וברש"י שהחותר אבר אבר מן העובר ומוציאו – אעפ"י שלא נתקדש בקדושת בכורה, הבא אחריו אינו בכור (וע"ע במש"כ שם). ולפי הסברה האמורה מובן שבשאר תערובות לח בלח או יבש ביבש, שאין שייך לדון מצד שם הדבר ותוארו, כגון אפר פרה שנתערב באפר מקלה – תטמא במשא.

ובמדרכי סוף חולין הקשה מדוע שכבת זרע של זכר מטמאת במשא משום צחצוחי זיבה (פ"ב דב"ק) ואין אומרים ייבטלו הצחצוחים במיעוטם. והעירו מאי קשיא ליה, והלא מבואר כאן שהטומאה מטמאת במשא. ולהנ"ל יש לומר שכיון שהשם הכללי הוא 'שכ"ז' ולא 'זיבה' שהרי שם הדבר נקבע עפ"י העיקר, א"כ דומה זה לחררה. ועוד יש לומר, שסובר כדברי התוס' שטומאת משא מדרבנן ובפשוטות משמע שטמאת במשא טומאה גמורה, ועל כן הקשה מדוע אינו טהור מן התורה. ובקהלות יעקב (כב) האריך להוכיח שתערובת לח בלח מין בשאינו מינו, אין אומרים 'כמאן דאיתא דמי' כי בטל הדבר במציאות מכל וכל. ולפי זה אתי שפיר דברי המרדכי בשופ"י. וע"ע חזון יחזקאל על התוספתא ב,ו. עוד בענין טומאת משא בטומאה שנתערבה ברוב, ובענין 'כמאן דאיתיה' – ע' שערי ישר ש"ג פ"ק ז ח יד טו כה; זכר יצחק ח"ב מו,ד.

ב. אודות ההבחנה הנוכרת, בין 'תיבתא' ל'קשיא' – ע' רש"י סנהדרין עב. רי"ף גטין פ"ז (דף לו). בדפי הרי"ף; רשב"ם ב"ב נב: בשם רבנו חננאל; רשב"ם רמ"ה ורשב"א שם כז; ר"ח פסחים יז: וע' כיו"ב בר"ח סוכה יא: תשובות הגאונים (הרכבי, שלד); הערוך (ערך 'תיבתא') – בשם ר"ח; רא"ש רפ"ד דברכות בשם רב האי גאון (ובב"י סו"ס"י רצב); תר"י ונמוקי יוסף ורש"ל ברכות כט [וערשב"א שם שיש שדחו ההלכה היא מכה הקשיא. והרא"ה שם כתב: 'זמנין דלא מדחו שמעתא בהכ"י']; ריטב"א יומא ית. [וע"ש באוצה"ג שכ' לסמוך על תירוץ אביי כי תירוץ רבא עמד בקשיא]; שם מו. מו"ק ב: פלפולא חריפתא ב"ב פ"ח ס' טז אות ר; נוב"ית יו"ד קסג; רש"ש יבמות מ: משך חכמה (אחרי, טזו, – 'אין קשיא ללא תירוץ'. וע"ש תצא כב; בא יב, יט; צו ז, כה; או"ש שבת ז, ד); באור הלכה (ריט"ד"ה ותרי); אבני נזר אה"ע רחצ; חדושי הגר"ר בענגיס ח"א נט, ט; אגרות משה יו"ד ח"א קלו.

[הערת הגר"מ מאוזו שליט"א: יש לציין עוד לרש"י בסנהדרין דף קיב רע"א. ומיחלפא שיטתיה בפסחים יז: בד"ה קשיא. ע"ש. ויש לישב עפ"ד הרא"ה הנ"ל. עכ"ד].

(ע"ב) '... ואמר ר' יוחנן: משום ביטול ברוב נגעו בה. מאי איריא משום ביטול ברוב, תיפוק לי דלא איתחזי כלל?'. ואם תאמר מאי קושיא, הלא לר' יוחנן למדנו לטהר טומאה הסרוחה מעיקרה מלא תאכלו כל נבלה – לגר [ולא מסברא כלבר פדא], ואם כן יש לומר שזה דוקא בטומאה חמורה, אבל בטומאה קלה אפילו סרוח מעיקרו מטמא עד שייפסל מאכילת כלב, ולכן הוצרך ר' יוחנן לסברת ביטול ברוב כי לולא כן תטמא החררה במגע – לפרוש רש"י שטומאת מגע נחשבת 'טומאה קלה'?
וצריך לומר שלאחר שגילה הכתוב שסרוח מעיקרו אינו בכלל 'נבלה', שוב מסברא אינו מטמא אפילו טומאה קלה (שפת אמת).
[ואמנם לפי בר פדא יש חילוק בין טומאה חמורה לקלה, בדבר שהיה ראוי ואח"כ נסרח – זהו משום

שמצאנו לשון 'אכילה' אף באכילת כלב (עתוס'), ועל כן אנו מגבילים את הלימוד מנבלה רק לטומאה חמורה, אבל לר' יוחנן אין לנו הכרח לחלק ביניהם, כי ניתן לקיים 'אכילה' בכלב בדבר שהיה ראוי ואח"כ נסרה – אבל בסרוח מעיקרו מסתבר שאינו מטמא לא טומאה חמורה ולא טומאה קלה (עפ"י מים קדושים).

א. לכאורה יש לדקדק קצת מלשון רש"י (בד"ה הסריחה) שרק לענין טומאת משא אמרו שסרוח מעיקרו טהור, ולא לענין טומאת מגע.

ואולי יש מקום לפרש שזה שכתב רש"י שטומאת מגע היא טומאה קלה, היינו טומאת אוכלין שהחריה תטמא אם קיבלה טומאה ונגעה באוכלין ומשקין [שאינן צריך הכשר שהרי היא מלאה דם], שהרי היתה ראויה לאכילת הגר אגב האם, ומלשון ר' חייא משמע שטהור מכל וכל, גם בתורת אוכלין. שו"ר שכן פרש הנצי"ב.

ואולם פירוש זה תואם רק עם שיטת הראב"ד (טו"א ב, יד), אבל לדעת הרמב"ם כל שעדיין לא נטמא האוכל ונסרה מאכילת אדם – הרי זה כסרוח מעיקרו.

ב. נראה לפרש טעם נוסף לכך שלר' יוחנן סרוח מעיקרו אינו מטמא אפילו בטומאה קלה – כי באמת מצד הסברה אינו אלא עפר בעלמא אף לר' יוחנן, כמו לענין איסורי אכילה, אלא צריך לימוד מנבלה דהוה אמינא להשוותה לשרץ ושכבת זרע וזיבה, שאעפ"י שסרוחים מעיקרא – מטמאים (וכמו שכתבו התוס' בד"ה ואידך) – הלכך לענין טומאת אוכלין אין צריך לימוד על כך, כיון שסרוח מעיקרו אינו בכלל 'אכל' כלל, כמו לענין איסורי אכילה. או משום שנאמר 'אשר יאכל' – למעט אכל שאינו ראוי לאכילה.

אלא שהסבר זה נכון רק לענין טומאת אוכלין, אבל לא לענין טומאת מגע של נבלה, וכמוש"כ לצדד כן בדעת רש"י, ש'טומאה קלה' היינו טומאת אוכלין בלבד.

הא נמי איתחזי מעיקרא אגב אימיה'. וצריך לומר שהיתה על החררה שם 'נבלה' לענין טומאת נבלות גם בעודה במעי אמה, אלא שבפועל לא היתה מטמאת אז, אם משום טומאה בלועה אם משום שמחיצת האם מטהרתה. הלכך אין החררה נידונית כסרוחה מעיקרה, כי חל עליה שם 'נבלה' במצב בו היתה ראויה לאכילה (עפ"י שיעורי הגרי"ש אלישיב שליט"א. [הערת הריד"ו: לא הבנתי פשרה זו דמרש"י מבואר דצריך לנחתי עלה טומאת משא]).

וע"ע בחזון יחזקאל תוספתא ב,ו בהערה, דרך אחרת. וצ"ע.

'טומאת משקין דרבנן'. להלכה קיימא לן שטומאת משקין עצמם – מדאוריתא, ולטמא אחרים – מדרבנן (רמב"ם הל' אבות הטומאות ז, א). ואף כאן הנידון הוא לטמא אחרים, שלולא שהמים הטמאים מטמאים את הטהורים, הרי הטמאים הם מיעוט ובטלים ברוב ציר [וגם לפי הדעה המפרשת בשנפלו לציר מי עם הארץ (ע"ש"י ותוס') – הלא חולין טמאים מותרים, וכל עיקר הטהרה בחולין הוא שמא יפגעו בתרומה, וכיון שמשקין אינם מטמאים אחרים מן התורה – אין כאן חשש תורה] (עפ"י חזו"א כא, א; ובהוספות, עמ' 316 ואילך).

*

'אמר רב... אמר רב ששת: אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא'.

בכמה מקומות בש"ס מצאנו ביטוי זה, ובכולן השתמש בו רב ששת כלפי מימרות של רב – יבמות כד: צא. קט: ב"ק מז: סה. סז: כאן ובנדה ס.

דוק ותשכח בכל אותם מקומות, קושיותיו של רב ששת באות מכח ברייתא כלשהי. וכמו שאמרו עליו (בעירובין סו.) 'רב חסדא ורב ששת כי פגעו בהדי הדדי, רב חסדא מרתען שיפוחיה ממתנייתא דרב ששת, לפי שהיה סיני ובקי 'באותן הברייתות שלא נכתבו, כגון מתנייתא דבר קפרא ור"א וחבריהם' (שו"ת הרמב"ם שא).

'ולא יראתי אמרתי לשער שבכלל לא בא רב ששת להקשות על רב אלא להצדיקו אם מצא איזה פירכא על גדול הגדולים שבחכמי ישראל בדורו, שלא אמרה רב אלא בשעה שהיה עייף ויגע ללא שינה, כי רב לשיטתו דאמר: 'אסור לאדם לישון ביום יותר משינת הסוס. וכמה שינת הסוס? שיתין נשמי. אמר אביי: שנתיה דמר כדרב, ודרב כדרבי, ודרבי כדדוד, ודודו כדסוסיא, ודסוסיא שיתין נשמי' (סוכה כו.). ורב שקד על לימודיו שלא מנע את עצמו אפילו שעה אחת מבית המדרש (ע' שבת פו.). ובכך, שכמעט מנע רב שינה מעפעפיו, והיינו דאמר רב ששת שמימרא זו שמצא עליה פירכא מברייתא, שהיא פרי עייפותו של רב ללא שינה.

תדע, שיש מקום להשערתי זו, שהרי לא מצאנו בכלי תלמודא שרב ששת השתמש במליצתו זו ובסגנונו זה על חכם אחר כשהקשה עליו' (עפ"י 'בשולי גליוני' להרב משה לייטר ב"ק סו.).

דף כד

'ופלוגתא דברייתא לאו פלוגתא'. מדברי התוס' (בד"ה ופלוגתא) יש לשמוע שנאמר כאן כלל; מחלוקת שבברייתא אינה נחשבת 'מחלוקת' על השנוי במשנה בסתם ללא מחלוקת. ואולם בשפת אמת צידד לפרש שהכוונה על הנידון המסוים, שרב סבר שהברייתא הזו הינה משובשת, ולא החשיבה כלל כדעה חולקת.

'חזיר שכרוך אחר רחל פטורה מן הבכורה...'. מבואר כאן שלפי הצד שאינה מרחמת לולד אחר שאינו בנה, מותר החזיר באכילה כי אנו מניחים שהוא בנה ודאי. ומכאן משמע שלרשב"ג נחשבת היניקה כעדות גמורה, שאם אינו אלא 'רוב' בעלמא – הלא במקרה זה יש 'רוב' נגדי, שהרי מציאות ה'נדמה' אינו אלא מיעוט, ומדוע נלך להקל אחר הרוב שאינה מניקה אלא את בנה, ולא נלך אחר רוב היולדות שאינן יולדות 'נדמה' – אלא משמע שהיא הוכחה גמורה שהיונק הוא בנה והיא אמו (עפ"י חזון איש כא, ד; ועוד).

לכאורה יש לשמוע כן מסיפא דמתניתין, שהיונק מהבהמה המבכרת – הריהו בכור ודאי. ואם היה זה רק רוב, הלא אין הולכים בממון אחר הרוב ולא היה צריך ליתנו לכהן, והרי מסתימת המשנה משמע שמדובר גם כשהיונקים שאצל המבכירות דמיהם מרובים מהיונקים שאצל הוקנות, וגם באופן זה דינם להינתן לכהן.

'יאסור באכילה עד יבוא ויורה צדק... מיהו מספקא ליה אי סבר רבן שמעון בן גמליאל יולדת מרחמת או אינה מרחמת'. משמע לכאורה שאליהו 'פשוט ספקות הלכתיים, ולא רק בירורי מציאות. וכבר העירו האחרונים מכמה מקומות שאין נראה כן. וצריך עיון (ע' במשנה למלך הל' אישות ט, סוף הלכה ו; מהר"ץ חיות יבמות מא; חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב סו, יד. וע"ע במצוין במנחות מה ובשבועות טו.). שמה י"ל שהוראה זו של אליהו, לא בתורת 'נביא' יאמרה אלא כמסורת הלכה, וכעין שאמרו בזבחים סב בענין שלש עדויות משלשה נביאים – ע' במש"כ שם.

יצוין שרבנו גרשום פרש דלא כרש"י, 'יורה צדק' – משיח.

- א. הוא הדין לענין טומאת אהל – במת. והוא הדין לטומאת מגע – אם יגע בכל התערובת בבת אחת (עפ"י תוס'). ואפשר שה"ה לענין טומאת האוכל אכלין טמאים, שאם אכל את הכל – נטמא (ע' חו"א טהרות ה, יד).
- ב. פסק הרמב"ם כרבי ירמיה ורב דימי שהטומאה חוזרת וניעורה. וכן אפר טמא [של פרת חטאת] שנתערב בטהור, או נבלה שנתערבה בשחוטה – מטמאים במשא (ע' הל' אה"ט א, יז), אלא שלענין חררת דם פסק שאינה מטמאה במשא, ובארו המפרשים שבתערובת גמורה כגון לח בלח וכדו', הרי זה ביטול מוחלט והטומאה כמאן דליתא דמי.
- ג. כתבו התוס' שמסתבר שמדין התורה הטומאה בטלה ואינה מטמאת במשא, אלא גזרו חכמים להחשיבה כמאן דאיתא. והנצי"ב בחידושויו כתב שנראה שלשיטת הרשב"א מטמא במשא מן התורה (ע"ש. וע' גם כס"מ פרה טו, ד. ולפי מה שרצה לצדד שם נראה שמטמא במשא מן התורה. וכן צדדו כמה אחרונים בדעת הרמב"ם. ע' פמ"ג בפתיחה לסי' תמב; שער"י סוף שער ג. וע"ע חו"א נגעים א, טו; שבט הלוי ח"ז קעג).
- ד. מגע בתערובת בבת אחת; התוס' צדדו שנידון זה כמשא וטמא. ויש אומרים שאינו כמשא כי כל חלק וחלק נוגע לעצמו הלכך נידון כנוגע וחוזר ונוגע, שלא כמשא שאין שם מקום לחלוקת דבר הנישא (ע' כסף משנה אבוה"ט א, יז).
- ה. מעט אכל טמא שנפל לתוך רוב אכל טהור המקבל טומאה – נטמאת התערובת כולה (כדתנן ריש מקואות).

- ד. נבלה הסרוחה מעיקרה (כגון שהיה האבר רקוב טרם נתנבלה. ערש"י) ואינה ראויה לאכילת אדם – טהורה (לא תאכלו כל נבלה, לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה. ולפי דעה אחת בגמרא אין צריך לכך לימוד, שעפר בעלמא הוא ומעולם לא נחתה עליו תורת טומאה).
- היתה ראויה בתחילה למאכל וירדה לטומאה, ואח"כ נסרחה; לדברי בר פדא, אם נפסלה מאכילת אדם נטהרה. ולר' יוחנן אינה טהורה עד שתיפסל מאכילת כלב.
- ודוקא לענין טומאה חמורה, אבל טומאה קלה – כל שלא נפסלה מאכילת כלב – מטמאה.
- א. רש"י מפרש 'חמורה' – טומאת משא. 'קלה' – טומאת מגע (כן נקטו התוס' בדעתו). והתוס' הוכיחו שגם טומאת מגע נבלה טומאה חמורה היא, ופרשו 'טומאה קלה' – טומאת אוכלים.
- ב. בסרוח מעיקרו, כל שאינו ראוי לאכילת אדם – טהור גם בטומאה קלה, בין לבר פדא בין לר' יוחנן (מפרשים).
- ג. אכלים שנפסלו מאכילת אדם; לדעת הרמב"ם (טו"א ב, טו), אינם מקבלים טומאה [אלא אם כן יכול לחזור ולעשותה ראויה לאדם ע' פסחים מה]. ורק אם כבר נטמאו אין פוקעת טומאתם עד שייפסלו מאכילת כלב. והראב"ד השיגו שבכל אופן אינם יוצאים מידי קבלת טומאה עד שייפסלו מאכילת כלב.

דפים כג – כד

- לח. בהמה מינקת, האם זו הוכחה שהבהמה המליטה או אפשר שמינקת אעפ"י שלא המליטה? והאם יש הוכחה שהיונק הוא בנה? מה הדין כאשר היונק נדמה לבהמה אחרת?

- לדברי רשב"ג במשנתנו, בהמה המינקת ודאי ילדה, הלכך בהמה שאין ידוע אם ילדה אם לא וראינה מינקת – ודאי כבר ביכרה ונפטרה מן הבכורה.
- ואפילו בהנחה שחלב אינו פוטר. או גם כשראינה חולבת בזמן שידענו שלא ילדה, שאז אין החלב ראייה כלל – ההנקה מהוה ראייה על לידה (עפ"י ראשונים).
- ואם ידענו שבנה נמצא בעדר וראינה מינקת – יש להניח שזוהו בנה, שאינה עוזבת את בנה ומינקת אחר (ואפילו בלילה. תוס'). הלכך אם היתה מבכרת וראינה מינקת – הרי היונק ודאי בכור. וכמו כן אם ראינו בהמה שביכרה בעבר ועתה היא מינקת – אותו יונק ודאי חולין הוא ואינו בכור. וכן השוחט אותה ואת היונק ביום אחד – לוקה משום 'אותו ואת בנו'.
- אבל אם לא ידענו שבנה נמצא שם, נסתפקו בגמרא שמא מניקה אחר שאינו בנה [אך היא ודאי ילדה, שאלמלא כן – ודאי אינה מרחמת אחר, כאמור]. הלכך אם עבר ושחט אותה ואת היונק ממנה באותו היום – אינו לוקה משום 'אותו ואת בנו' (וכ"פ הש"ך יו"ד טז סק"ה).
- ראינה מינקת את הנדמה למין אחר, כגון חזיר הכרוך אחר רחל – ודאי פטורה מן הבכורה, שאם לא ילדה מקודם לא היתה מינקת. ואולם נסתפקו אם יש הוכחה בכגון זה שהוא ודאי בנה כי אין להניח שאוהבת למי שאינו מינה, או שמא אפשר שמניקה אף מין אחר. ועלה ב'תיק'.
- זוהי דעת רשב"ג כאמור, והלכה כמותו. אבל חכמים בברייתא חולקים וסוברים שאעפ"י שמניקה – אפשר שלא ילדה מעולם, ולכן אם תלד עתה – הרי זה ספק בכור. ואפילו כשמניקה נדמה למין אחר, נסתפקו שמא י"ל שאין הוכחה שהוא בנה ואם הוא דומה למין טמא – אסור באכילה.
- א. יש מקומות שנהגו להחמיר – שלא מן הדין – בבהמה מינקת, לחוש שלא נפטרה מן הבכורה (ע' בשו"ת מהרי"ל כו – מנהג בני אושפורק).
- ב. ולד צעיר שכרוך אחר בהמה אך לא ראינהו יונק – אין כאן הוכחה שהוא בנה, שה'הכרוך' המוזכר בסוגיא היינו יונק כדפרש"י (עפ"י שו"ת מהרי"ל קעד).
- ג. נתונים עדכניים לאפשרות יניקה של וד מבהמה שאינה אמו – ע' בחוברת 'הליכות שדה' גליון 104 (טבת תשנ"ז) עמ' 55.

דפים כד – כה

- לו. א. האם מותר לתלוש שער / צמר הבכור ממקום השחיטה, כדי לשחטו, וכן כדי לראות מקום מום?
 ב. האם מותר לתלוש שער / נוצות לצורך שחיטת בהמה או עוף ביום טוב? ומה דין התולש שער הבהמה בשבת?
- ג. שתי שערות בפרה אדומה שעיקרן מאדים וראשן משחיר – כיצד יעשה? ד. האם מותר לגזוז שור או פרה של קדשי מזבח ושל קדשי בדק הבית?
- א. רבי יוסי בן המשולם אומר: השוחט את הבכור, עושה מקום לצורך הקופיץ ותולש את השער ובלבד שלא יזיז השער שנתלש ממקומו אלא ישאירנו מסובך עם הצמר. ואמר ריש לקיש: אין התר לתלוש אלא ביד אבל בכלי אסור (ריש לקיש). אמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם.
- טעם ההתר; אם משום שתולש אינו בכלל ולא תגז, ואף מדרבנן לא אסרו לצורך שחיטה (ובשאינו מתכוין – לתוס'), אם משום שדבר שאינו מתכוין מותר בכל התורה.
- כמו כן מותר לתלוש השער כדי להראות המום לחכם, ואף לכתחילה.
- א. לדעת הרמב"ם תולש שער לצורך שחיטה אף במתכוין. והתוס' והרא"ש נקטו שאין לתלוש במכוון אלא מפנה השער לצדדים ואם נתלש נתלש.